

УДК 338.436(477)

Васильців Т. Г.,

tgvas77@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-2889-6924,

Researcher ID: I-3835-2017

д.е.н., проф., професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИКИ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** Обґрунтовано важливість формування та реалізації стратегічних пріоритетів державної політики посилення конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках. Вказано на потенціал вітчизняного агропродовольчого сектора на зовнішніх ринках збуту аграрної та продовольчої продукції. Виявлено недоліки системи державної політики програмування розвитку та посилення конкурентних позицій вітчизняного сектора агропродовольчої продукції. Виявлено слабкі місця стратегічного програмування державної політики формування засад конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції. Визначено напрями та заходи усунення перешкод зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні та її регіонах. Доведено, що пріоритетними напрямками державної політики у цьому руслі потрібно розглядати: удосконалення макроекономічних характеристик середовища виробництва та збуту продукції агропродовольчого комплексу; зміцнення фінансової безпеки суб'єктів – виробників агропродовольчої продукції; розвиток експортного потенціалу агропродовольчої продукції; поліпшення інвестиційного середовища в агропромисловому секторі; забезпечення науково-технологічної компоненти розвитку сектора; зміцнення виробничого складника конкурентоспроможності агропродовольчого підкомплексу АПК; посилення енергетичної забезпеченості та зростання енергоефективності в підкомплексі; покращення екологічної безпеки агропродовольчого сектора. Визначено стратегічні засади політики забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України, зокрема за такими елементами, як мета стратегії, її нормативно-правова основа та напрями реалізації, засоби забезпечення і засоби контролю реалізації стратегії.*

Ключові слова: конкурентоспроможність, агропродовольча продукція, посилення конкурентних позицій, агропродовольчий сектор, державне регулювання, стратегічні пріоритети.

Vasyltsiv T. G.,

tgvas77@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-2889-6924,

Researcher ID: I-3835-2017,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

STRATEGIC PRIORITIES OF THE POLICY OF STRENGTHENING THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL FOOD PRODUCTS OF UKRAINE

***Abstract.** The importance of formation and implementation of strategic priorities of the state policy of strengthening the competitiveness of domestic agri-food products in the domestic and foreign markets is substantiated. The potential of the domestic agri-food sector in foreign markets for agricultural and food products is indicated. Deficiencies of the system of state policy of programming development and strengthening of competitive positions of the domestic sector of agro-food products are revealed. Weaknesses of strategic programming of the state policy of formation of bases of competitiveness of domestic agro-food production are revealed. Directions and measures to eliminate obstacles to strengthening the competitiveness of agri-food products in Ukraine and its regions are identified. It is proved that the priority areas of state policy in this direction should be considered to improve the macroeconomic characteristics of the environment of production and marketing of agri-food products; strengthening the financial security of entities - producers of agri-food products; development of export potential of agro-food products; improving the investment environment in the agro-industrial sector; providing scientific and technological component of the sector development; strengthening the production component of the competitiveness of the agro-food subcomplex of the agro-industrial*

complex; strengthening of energy security and growth of energy efficiency in the subcomplex; improving the environmental safety of the agri-food sector. The strategic principles of the policy of ensuring the competitiveness of agri-food products of Ukraine are determined, in particular by such elements as the purpose of the strategy, its regulatory framework and directions of implementation, means of ensuring and means of monitoring the implementation of the strategy.

Key words: competitiveness, agri-food products, strengthening of competitive positions, agri-food sector, state regulation, strategic priorities.

JEL Classification: L10, Q18

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-64-02>

Постановка проблеми. На сьогодні агропродовольчий комплекс України все в більшій мірі стає чи не головним сектором економіки держави, завдяки функціонуванню якого створюється істотна частка ВВП та ВНП, досягається нарощування масштабів експорту, продажу продукції за кордоном й покращення за рахунок цього платіжного балансу, створення базових основ продовольчої безпеки держави та її регіонів. Для цього в Україні наявні всі необхідні передумови, як-от родючі ґрунти, сприятливі природно-кліматичні умови, місткий внутрішній ринок, наявність портів та активізація процесів розвитку нових і модернізації існуючих елементів складської та виробничо-торговельної інфраструктури.

Однак природно-ресурсний й економічний потенціал агропродовольчого комплексу економіки України далеко не реалізований, причинами чого є слабкість систем внутрішнього виробництва і просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки, низький рівень технологічної модернізації виробничо-збутової інфраструктури, використання на виробництві технологічних інновацій, покращення матеріально-технічної та техніко-технологічної забезпеченості підприємств, удосконалення інституційного середовища в системі “виробництво-розподіл-експорт” агропродовольчої продукції.

Ключовим аспектом та цільовим орієнтиром повноцінної реалізації наявних можливостей та потенціалу агропродовольчого підсектора вітчизняного АПК є зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України. Попри головне завдання це дозволить реалізувати також і зовнішні можливості реалізації вітчизняного АПК, а саме відносно збільшення обсягів експорту, прямих іноземних інвестицій, розширення пропозиції продукції глибокої переробки агропродовольчої продукції з високим рівнем доданої вартості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Конкурентоспроможність на різних рівнях управління (національної економіки, регіону, підприємства, продукції) є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, з-поміж яких можна виокремити праці З. Варналія, І. Должанського, Я. Качмарика, П. Куцика, Л. Піддубної, Р. Фатхутдінова та ін. Своєю чергою, існує низка специфічних аспектів у контексті забезпечення конкурентоспроможності продукції стратегічних галузей національного господарства.

Зокрема, що стосується агропродовольчої продукції, то питання її змістових характеристик, компонент, методики аналізування досліджуються у публікаціях В. Бойка, Б. Брички, С. Кваші, Ж. Крючкової, В. Куницького, М. Куницької-Іляш, Н. Патики, М. Савченко, О. Шкуренка та інших дослідників. Разом з тим, все ще недостатньо вивченим на сьогодні залишається аспект управління конкурентоспроможністю продукції не на мікро, а на макроекономічному рівні. Йдеться про державну політику сприяння посиленню конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення стратегічних пріоритетів політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність державної політики у тій чи іншій сфері значною мірою залежить від рівня її планування та програмування. Це передбачає розробку та в подальшому реалізацію відповідних державних документів стратегічного і тактичного характеру, які містять перелік економічних та адміністративних заходів державного регулювання економіки. Інструментом державної політики сприяння зміцнення конкурентоспроможності вітчизняного АПК загалом та агропродовольчої продукції зокрема є програми його підтримки (національна, регіональні та місцеві), які приймаються на обмежений термін. У них зазначається, що заплановані заходи є реальними, скоригованими на рівень розвитку економіки і забезпечені ресурсами, а результати – обчислюваними та контрольованими, що відповідає практиці економічно розвинених країн.

Крім того, певні стратегічні засади посилення конкурентних позицій вітчизняного АПК та його підсекторів, зокрема агропродовольчої продукції, закладено у нормативно-правовій базі держави. Проте доцільно зазначити, що з періоду незалежності України і сьогодні ще не забезпечено високої ефективності як стратегічного, так і тактичного планування розвитку вітчизняного АПК і його секторів та галузей, а його показники в Україні все ще не досягли рівня 80-90-х років минулого століття.

Разом з тим, доцільно визнати, що вітчизняна система стратегічного планування розвитку та зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України характеризується значними недоліками.

По-перше, державні програми підтримки стосуються лише окремих секторів АПК, а, отже, не

передбачають будь-яких стратегічних планових заходів розвитку усіх секторів АПК, в тому числі у територіально-секторальному аспекті, у реальному секторі економіки, у галузях із значною доданою вартістю; засвідчують відсутність цілісної концепції державної політики зміцнення конкурентоспроможності усіх сегментів вітчизняного АПК.

По-друге, відсутня належна спадковість програм, які не є навіть елементом середньострокового прогнозування (оскільки розробляються лише на один чи кілька років), низькою є якість роботи з визначення стратегічних цілей, спостерігається нечіткість їх формулювання, що перешкоджає поставити їм у відповідність систему адекватних кількісних показників-вимірників рівня досягнення цілей; пріоритетні завдання не підпорядковуються основній меті.

По-третє, усталений перелік кількісних індикаторів для оцінки результативності програмних заходів є неповноцінним, оскільки практично за кожним з напрямів підтримки не є забезпеченим належними статистичними даними для розрахунку цільових індикаторів, відображає лише кількісні показники, не містить аналізу показників-дестимуляторів забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції.

По-четверте, обсяги фінансування програм підтримки не є науково та/чи ресурсно обґрунтованими, змінюються хаотично як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

По-п'яте, механізм державного програмування не передбачає належного моніторингу цього процесу (зокрема, відстеження ефективності заходів та витрат на їх реалізацію), практично відсутнє обґрунтування сукупності показників моніторингу результатів реалізації програмних заходів. З метою запровадження ефективного моніторингу стану конкурентоспроможності агропродовольчої продукції доцільною є класифікація його систем з урахуванням різноманітності аспектів, які є суттєвими з огляду на завдання державного регулювання та підтримки: нормативно-правової бази; рівня розвитку виробництва та збуту продукції; досягнення мети програм підтримки та забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції з позицій бюджетування, орієнтованого на кінцевий результат; впливу окремих цільових заходів на ефективність господарювання та рівень конкурентоспроможності агропродовольчої продукції; системного ефекту від реалізації програми підтримки.

Наведене доводить, що вітчизняне програмування політики підтримки та зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції не лише не в змозі увібрати в себе функцію її забезпечення, а й саме характеризується значними недоліками, які в поєднанні з системними перешкодами розвитку господарської діяльності в країні не дозволяють сформувати належне економічне та правове бізнес-середовище.

Важливо, аби при подальшому вдосконаленні державної політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої політики були

враховані стратегічні пріоритети державного регулювання, ба більше – державна політика реалізувалася у відповідності до наперед сформованої стратегії.

Відповідно до теоретико-методологічних засад забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції метою стратегії її забезпечення варто визначити створення належних передумов розвитку виробництва, збуту та логістичних систем, забезпечення інноваційного типу розвитку галузі та посилення конкурентоспроможності економіки держави. Досягнення цього є можливим за рахунок реалізації державної політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції, яка передбачає формування сприятливих макроекономічних засад здійснення підприємницької діяльності, розвиток фінансової бази підприємництва, його інноваційно-інвестиційного потенціалу, експортних можливостей, виробничої бази та ін. Відповідно до цього мають бути визнані принципи, пріоритетні завдання та механізми державного регулювання.

Додамо, що головними функціями державної політики у сфері забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції доцільно насамперед визначити захист інтересів підприємств, їх сталий соціальний та економічний розвиток, включаючи структурно збалансований розвиток економіки. Водночас як засоби забезпечення політики можуть застосовуватись: нормативно-правові акти; заходи соціально-психологічного, інформаційно-роз'яснювального; організаційно-інституційного характеру; регуляторна, податкова, фінансово-кредитна, інноваційно-інвестиційна політика; системи управління конкурентоспроможністю на різних рівнях ієрархії управління. Щодо форм фінансування діяльності з реалізації заходів, спрямованих на досягнення мети стратегії, то це як добровільне, так і обов'язкове страхування ризиків, формування резервних фондів, а також з огляду на гостроту проблематики цільові програми і заходи з моніторингу, прогнозування та усунення загроз бізнесу на місцевому і центральному рівнях ієрархії управління економікою.

До основних проблем (завдань стратегії), на подолання яких мають бути спрямовані заходи із забезпечення зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції, віднесемо: критично низький показник рівня сприятливості економічного та правового бізнес-середовища, зокрема у рейтингах країн, які складаються провідними міжнародними економічними організаціями; погіршення значень макроекономічного, зовнішньоекономічного, інвестиційного, інноваційного функціональних складників конкурентоспроможності; не в повній мірі задовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств, використання ними ресурсного забезпечення; негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних та обсягів господарської діяльності підприємств; збільшення кількості кримінальних посягань, корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємців і їх майна;

низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності.

Для вирішення цих проблем і усунення перешкод зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні та її регіонах найбільш доцільною є розробка та реалізація заходів за такими напрямками:

1) розвиток інституціонального базису конкурентоспроможності (для забезпечення зростання основних кількісних та якісних показників розвитку підгалузі; значне спрощення дозвільної та системи ліцензування; зниження рівня тінізації і монополізації економіки; усунення злочинних та/чи дискримінаційних дій щодо суб'єктів підприємництва);

2) зміцнення фінансової безпеки підприємств – виробників агропродовольчої продукції (розвиток системи фінансового сприяння суб'єктам підприємницької діяльності; зниження рівня податкового навантаження);

3) розвиток експортного потенціалу вітчизняних підприємств – виробників та експортерів агропродовольчої продукції;

4) поліпшення інвестиційного середовища (підвищення рівня захищеності інтересів інвесторів; стимулювання інвестицій в основний капітал);

5) забезпечення науково-технологічної компоненти конкурентоспроможності (модернізація техніко-технологічної бази підприємств; стимулювання інноваційної активності; удосконалення системи захисту права власності та ін.);

6) зміцнення виробничого складника конкурентоспроможності (підвищення економічної ефективності виробництва й використання ресурсів; зниження ресурсо- та енергомісткості виробництва; створення системи рівного доступу підприємств до господарських ресурсів, державних закупівель, комунального майна);

7) посилення енергетичного складника конкурентоспроможності (підвищення рівня забезпеченості підприємств паливно-енергетичними ресурсами; забезпечення високого рівня матеріально-технічної озброєності та збільшення обсягів інвестицій; зниження рівня енергоємності галузі);

8) покращення екологічної безпеки (суттєве збільшення частки впроваджених маловідходних та екологічно чистих технологій, а також рівня використання вторинних енергетичних ресурсів; оптимізація кількості та частки екологічних зборів у вартості товарної продукції; дотримання принципу належного відшкодування забруднення природного середовища внаслідок діяльності підприємств – виробників агропродовольчої продукції).

Зауважимо, що важливою умовою дієздатності заходів стратегії державної політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні має стати належний розподіл функцій, повноважень (в тому числі через нормативно-методичне забезпечення), а також відповідальності між основними та другорядними суб'єктами управління.

Державна політика повинна ґрунтуватися на належному ресурсному забезпеченні, яке, як правило, охоплює: інтелектуально-кадрові, фінансові, матеріально-технічні, інформаційні та інші групи

ресурсів. Проте всі вони потребують відповідного фінансування, і роль держави у цьому процесі повинна бути визначальною. Обсяги фінансових ресурсів, які виділяються в Україні на фінансування заходів у керунку підтримки АПК, є недостатніми. Відповідно, необхідно збільшувати обсяги цільового бюджетного фінансування, зокрема заходів, спрямованих на заходи зі зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції та її виробників, а частку витрат на ці заходи доцільно поступово збільшувати до рівня аналогічних державних витрат у розвинених країнах Європи та світу.

Разом з тим, важливо зосередити державне фінансування переважно на здійсненні систематичного моніторингу індикаторів, а також формуванні інформаційного забезпечення реалізації політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні. Водночас більшість заходів державної політики у цій сфері не потребують великих обсягів фінансування, а більше стосуються удосконалення системи державного регулювання економіки, підвищення ефективності дій держслужбовців – спрощення дозвільних та процедур реєстрації власності, зниження рівня податкового тиску на підприємства, забезпечення державного гарантування захисту інтересів інвесторів тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Виявлено, що вітчизняна система стратегічного планування розвитку і зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції в Україні характеризується суттєвими недоліками. Це доводить необхідність удосконалення стратегічного програмування державної політики посилення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції. Метою стратегії має стати задоволення сукупності економічних потреб суб'єктів бізнесу та держави, досягнення яких забезпечує сприятливе економіко-правове середовище для бізнесу, а також сталий, структурно збалансований і пропорційний розвиток цієї галузі, АПК та національної економіки загалом. Базисними напрямками (стратегічними пріоритетами) державної політики зміцнення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції України мають стати: удосконалення макроекономічних параметрів виробництва, просування, збуту і експорту продукції; зміцнення фінансової безпеки підприємств – виробників та експортерів продукції; розвиток експортного потенціалу підкомплексу; поліпшення інвестиційного середовища в галузі; забезпечення науково-технологічного розвитку підприємств – виробників вітчизняної агропродовольчої продукції; зміцнення виробничого складника конкурентоспроможності агропродовольчої продукції; посилення енергетичного складника конкурентоспроможності агропродовольчої продукції; покращення екологічної безпеки виробництва агропродовольчої продукції.

У перспективі подальших досліджень важливо розробити механізми та інструменти державної політики підтримки експорту вітчизняної агропродовольчої продукції з високим рівнем доданої вартості та конкурентоспроможності на світових ринках збуту.

ЛІТЕРАТУРА

REFERENCES

1. Васильців Т. Г. Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні / Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Юрків Н. Я. // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 90-101.
2. Lupak R. L. Substantiation of the directions of structural reforms in the economy of Ukraine in the context of realization of the state region and branch policy of import substitution / Lupak R. L., Kunytska-Iliash M. V. // Інноваційна економіка. – 2017. – № 7-8 (70). – С. 39-45.
3. Куницька-Іляш М. В. Європейський досвід державного регулювання та підтримки розвитку аграрного сектору економіки та можливості його застосування в Україні / Куницька-Іляш М. В. // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія “Економічні науки”. – 2011. – Т. 13. № 4(50). Ч. 5. – С. 135-144.
4. Gryshova I. Y. Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets / Gryshova I. Y., Mityay O. V., Kuzhel V. V. // Actual Problems of Economics. – 2016. – № 3(177). – Рр. 66-72.
5. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія / Лупак Р. Л. – Львів : Вид-во ННВК “АТБ”, 2018. – 527 с.
6. Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ і ЄС : монографія / За ред. Кваша С. С. – К. : ВД “Кондор”, 2018. – 444 с.
7. Куницький В. В. Розвиток АПК в сучасних умовах: ефективність управлінських рішень / Куницький В. В., Куницька-Іляш М. В., Бричка Б. Б. // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія “Економічні науки”. – 2013. – Т. 15. № 2(56). Ч. 5. – С. 137-142.
8. Patyka N. Priorities ensuring of the Ukraine’s agriculture competitiveness in the world markets / Patyka N. // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. – 2018. – Vol. 4. № 4. – Рр. 130-145.
9. Крючкова Ж. В. Сутність конкуренції і конкурентоспроможності аграрних підприємств як економічних категорій / Крючкова Ж. В. // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 12. – С. 49-53.
10. Савченко М. В. Тенденції і перспективи розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки / Савченко М. В., Шкуренко О. В. // Проблеми економіки. – 2019. – № 4. – С. 47-54.

1. Vasylytsiv, T. H. Lupak, R. L. and Yurkiv, N. Ya. (2012), Instytutsijne zabezpechennia rozshyrennia finansovykh mozhlyvostej pidpryemstv promyslovosti ta APK na rehional'nomu rivni, *Finansy Ukrainy*, № 3, s. 90-101.
2. Lupak, R. L. and Kunytska-Iliash, M. V. (2017), Substantiation of the directions of structural reforms in the economy of Ukraine in the context of realization of the state region and branch policy of import substitution, *Innovatsijna ekonomika*, № 7-8 (70), s. 39-45.
3. Kunyts'ka-Iliash, M. V. (2011), Yevropejs'kij dosvid derzhavnoho rehuliuвання ta pidtrymky rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky ta mozhlyvosti joho zastosuvannya v Ukraini, *Naukovyj visnyk L'vivs'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij imeni S. Z. Gzhyts'koho. Seriia “Ekonomichni nauky”*, T. 13. № 4(50). Ch. 5, s. 135-144.
4. Gryshova, I. Y. Mityay, O. V. and Kuzhel, V. V. (2016), Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets, *Actual Problems of Economics*, № 3(177), pp. 66-72.
5. Lupak, R. L. (2018), Derzhavna polityka importozamischennia v systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: priorytety ta instrumenty realizatsii : monohrafiia, Vyd-vo NNVK “ATB”, L'viv, 527 s.
6. Napriamy pidvyschennia konkurentospro-mozhnosti ahrarnoho sektoru v umovakh formuvannia i funkcionuvannia ZVT i YeS : monohrafiia, za red. Kvasha S. S. (2018), VD “Kondor”, Kyiv, 444 s.
7. Kunyts'kyj, V. V. Kunyts'ka-Iliash, M. V. and Brychka, B. B. (2013), Rozvytok APK v suchasnykh umovakh: efektyvnist' upravlins'kykh rishen', *Naukovyj visnyk L'vivs'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij imeni S. Z. Gzhyts'koho. Seriia “Ekonomichni nauky”*, T. 15. № 2(56). Ch. 5, s. 137-142.
8. Patyka N. (2018), Priorities ensuring of the Ukraine's agriculture competitiveness in the world markets, *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, vol. 4. № 4, pr. 130-145.
9. Kriuchkova, Zh. V. (2016), Sutnist' konkurentsii i konkurentospro-mozhnosti ahrarnykh pidpryemstv iak ekonomichnykh katehorij, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 12, s. 49-53.
10. Savchenko, M. V. and Shkurenko, O. V. (2019), Tendentsii i perspektyvy rozvytku ahroprodoval'choho rynku v umovakh hlobalizatsii ekonomiky, *Problemy ekonomiky*, № 4, s. 47-54.

Стаття надійшла до редакції 29 червня 2021 року